

ประเด็นเศรษฐกิจ ฉบับที่ C31 11 มิถุนายน 68	วิทยาลัยการทัพบก
ประเด็น เศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา	การปิดด่านชายแดนไทย-กัมพูชา : เครื่องมือต่อรองเชิงสร้างสรรค์
ประเด็นสำคัญ	- ด้านการค้าชายแดนในฐานะกลไกเศรษฐกิจและความมั่นคง - ปรากฏการณ์ทุนสีเทาและอาชญากรรมข้ามชาติ - ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างไทย-กัมพูชา - กลยุทธ์ปิดด่านในฐานะเครื่องมือต่อรองเชิงยุทธศาสตร์ - ข้อเสนอเชิงนโยบายแบบบูรณาการ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชามีลักษณะทวิภาคีที่ซับซ้อน ครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม การทูต และความมั่นคง พื้นที่ชายแดนที่มีความยาวกว่า 800 กิโลเมตร ไม่ได้เป็นเพียงแนวพรมแดนธรรมชาติ แต่เป็นเวทีของการปฏิสัมพันธ์ที่สะท้อนผลประโยชน์และความตึงเครียดเชิงโครงสร้าง ในยุคปัจจุบัน ที่ภูมิรัฐศาสตร์เชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทาน ความมั่นคงและเศรษฐกิจไม่อาจแยกจากกันได้

ด่านชายแดนของไทยกับกัมพูชามีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงเศรษฐกิจและความมั่นคง ด้านอรัญประเทศ-ปอยเปต ด้านคลองใหญ่ และด่านช่องจอม มีมูลค่าการค้ารวมคิดเป็นกว่า 90% ของการค้า

ชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะด้านอรัญประเทศเพียงแห่งเดียวมีส่วนถึง 60% สินค้าส่งออกสำคัญของไทยได้แก่ อาหาร ยารักษาโรค วัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้าคือ น้ำมันสำเร็จรูป เศษโลหะ และแรงงานข้ามชาติ นอกจากเป็นประตูการค้าแล้ว ด่านชายแดนยังทำหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของแรงงาน สินค้า

ต้องห้าม และภัยคุกคามข้ามพรมแดน เช่น การค้ามนุษย์ ยาเสพติด และการฟอกเงิน การออกแบบนโยบายชายแดนจึงต้องมีมิติยุทธศาสตร์ความมั่นคงควบคู่ไปกับการสนับสนุนเศรษฐกิจระดับฐานราก

กัมพูชาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเผชิญปรากฏการณ์ "เศรษฐกิจสีเทาถึงรัฐ" โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน เช่น สีหนุวิลล์ ปอยเปต และอุดรมีชัย อุทธากรรมที่เติบโตอย่างผิดปกติ ได้แก่ การพนันออนไลน์ คอลเซ็นเตอร์หลอกลวง และการฟอกเงิน มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับกลุ่มทุนจากจีนและนักการเมืองระดับสูงในรัฐบาลกัมพูชา รายงานของ Global Initiative ระบุว่ารายได้จากกิจกรรมเหล่านี้ถูกนำไปสนับสนุนการจัดซื้ออาวุธของกองทัพผ่านกลไกบริจาจาคจากเอกชน ซึ่งหลีกเลี่ยงกระบวนการตรวจสอบของรัฐ สำหรับไทย ความเสี่ยงคือการที่ทรัพยากรฝั่งไทย เช่น ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ระบบการเงิน หรือแรงงาน เป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่ต้นทุนในเศรษฐกิจสีเทานี้โดยไม่ตั้งใจ ทำให้เกิดคำถามต่อบทบาทของไทยในฐานะผู้สนับสนุนโดยปริยายของทุนอาชญากรรม

การค้าชายแดนในปัจจุบันไม่ได้อยู่ในรูปแบบทางการเท่านั้น แต่ยังถูกทับซ้อนด้วยกิจกรรมอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น การค้ายาเสพติด การขนส่งยาเสพติด และการแอบอ้างใช้ระบบการเงินไทยในการฟอกเงิน อุตสาหกรรมหลอกลวงออนไลน์ (scam centers) ซึ่งมีฐานปฏิบัติการในกัมพูชา มีมูลค่าประมาณ 400,000–600,000 ล้านบาทต่อปี คิดเป็น 40–50% ของ GDP กัมพูชา โดยใช้แรงงานจากกว่า 60 ประเทศทั่วโลก และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดและแรงงานบังคับอย่างชัดเจน บทบาทของไทยในบริบทนี้จึงไม่ใช่เพียง "ผู้มีส่วนร่วม" แต่เป็น "ผู้มีความรับผิดชอบร่วม" ในการป้องกันการใช้ทรัพยากรไทยในกิจกรรมผิดกฎหมาย และควรใช้โอกาสนี้ในการยกระดับบทบาทในเวทีอาเซียนและระหว่างประเทศในฐานะผู้เสนอวาระความมั่นคงใหม่

แม้ตัวเลขดุลการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชาจะเป็นบวกต่อไทยอย่างมาก (ดุลการค้าไทยได้เปรียบกว่า 110,000 ล้านบาทในปี 2567) แต่ระดับการพึ่งพาในระดับท้องถิ่นกลับสูงมาก โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดน เช่น สระแก้ว ตราด และสุรินทร์ ที่พึ่งพาทั้งแรงงานข้ามชาติ ตลาดบริโภค และการค้ารายวัน ความเปราะบางเกิดขึ้นเมื่อความตึงเครียดทางการเมืองหรือความมั่นคงทำให้เกิดการปิดด่านหรือจำกัดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการรายย่อยอย่างฉับพลัน ประเทศไทยจึงควรพัฒนากลไกการกระจายความเสี่ยง เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจฝั่งไทยให้พึ่งตนเอง การสร้างตลาดท้องถิ่น และการส่งเสริมระบบสวัสดิการแรงงานข้ามชาติให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

เมื่อการปิดด่านชายแดนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในหลายกรณี เพื่อกดดันรัฐบาลกัมพูชาให้เปลี่ยนพฤติกรรมทางการเมืองหรือความร่วมมือด้านความมั่นคง ตัวอย่างในปี 2568 ที่มีการปิดด่าน 3 แห่ง จากเหตุที่นักแสดงเงินที่ถูกล่อลวง-จับเป็นตัวประกัน และเชื่อมโยงกับเครือข่ายทุนจีนสีเทา ส่งผลให้มูลค่าการค้าชายแดนลดลงถึง 90% แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางและอำนาจต่อรองของไทยในเชิงเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์ของกระทรวงพาณิชย์เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2568 พบว่า หากมีการปิดด่านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาโดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ผลกระทบทางเศรษฐกิจอาจเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น โดยเฉพาะในภาคโลจิสติกส์ ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และผู้ค้ารายวันในพื้นที่

ชายแดน ซึ่งมักไม่มีระบบรองรับภาวะฉุกเฉิน เป็น 3 ระยะ ได้แก่ **ระยะสั้น (0–3 เดือน):** ตลาดชายแดนและการขนส่งสินค้าอาจหยุดชะงักทันที **ระยะกลาง (3–12 เดือน):** ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเปลี่ยนเส้นทางการค้า อาจนำไปสู่การลักลอบนำเข้าสินค้า และ**ระยะยาว (มากกว่า 1 ปี):** ความเชื่อมั่นของนักลงทุนลดลง และเส้นทางการค้าอาจเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

การปิดด่านชายแดนไทย-กัมพูชาในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ จึงเป็นมาตรการที่มีพลังในการส่งสัญญาณทางการเมืองและความมั่นคงต่อประเทศเพื่อนบ้าน แต่ขณะเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยความเสี่ยงเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนที่พึ่งพาการค้ารายวัน ระบบโลจิสติกส์ และแรงงานข้ามชาติ การตัดสินใจใช้นโยบายปิดด่านจึงต้องอยู่บนพื้นฐานของการประเมินปัจจัยทั้งภายในและภายนอกอย่างรอบด้าน การประยุกต์กรอบ TOWS Matrix ซึ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน

โอกาส และอุปสรรค สามารถเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบนโยบายที่มีมิติทั้งการตอบโต้ การป้องกัน และการเจรจาเชิงรุกในคราวเดียวกัน

ในด้านจุดแข็ง-โอกาส (SO) ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบเชิงโครงสร้างในฐานะประเทศคู่ค้าหลัก ของกัมพูชา ด้วยดุลการค้า และระบบโลจิสติกส์ที่เหนือกว่า จึงสามารถนำข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจนี้มาใช้ต่อรองในเวทีระดับภูมิภาค เช่น อาเซียน หรือ ACMECS เพื่อเสนอความร่วมมือด้านความมั่นคงชายแดนที่อยู่บนฐานของผลประโยชน์ร่วม มากกว่าการใช้อำนาจฝ่ายเดียว กลยุทธ์ลักษณะนี้จะช่วยยกระดับบทบาทของไทยจากผู้บังคับใช้มาตรการ ไปสู่ผู้นำความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์ในภูมิภาค

ในด้านจุดอ่อน-โอกาส (WO) สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางในระดับฐานราก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ค้ารายวันและผู้ประกอบการ SMEs ที่ไม่มีมาตรการรับมือหากเกิดการหยุดชะงักของการค้ากะทันหัน ในบริบทนี้อาจแปรเปลี่ยนเป็นโอกาสหากรัฐสามารถพัฒนา "ระบบเยียวยาเชิงรุก" เช่น กองทุนฉุกเฉิน การจ้างงานชั่วคราว หรือการประกันความเสี่ยงระดับชุมชน ซึ่งไม่เพียงช่วยบรรเทาผลกระทบ แต่ยังสร้างความชอบธรรมทางสังคมในการใช้นโยบายที่มีลักษณะกดดันอีกด้วย

ในด้านจุดแข็ง-อุปสรรค (ST) ประเทศไทยยังสามารถใช้ข้อได้เปรียบเชิงโครงสร้าง เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต ไฟฟ้า การเงิน และแรงงาน เป็นเครื่องมือในการควบคุมกิจกรรมผิดกฎหมายข้ามพรมแดน เช่น คอลเซ็นเตอร์ หลอกหลวงออนไลน์ หรือการฟอกเงิน ซึ่งมักพึ่งพาทรัพยากรจากฝั่งไทยโดยไม่ตั้งใจ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน เช่น "ไม่สนับสนุนกิจกรรมที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือกฎหมายระหว่างประเทศ" โดยใช้เครื่องมือทางเทคนิคและกลไกความร่วมมือด้านความมั่นคง จะช่วยยกระดับมาตรการจากการปิดพรมแดนทั่วไป ไปสู่การจัดการความมั่นคงข้ามชาติอย่างเป็นระบบ

ในด้านจุดอ่อน-อุปสรรค (WT) จำเป็นต้องมีกลไกบริหารความเสี่ยงที่แม่นยำ เนื่องจากการปิดด่านโดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขเวลาและแนวทางการเปิดใหม่ อาจสร้างความเสียหายซ้ำซ้อนและ ยึดเยื้อเกินความจำเป็น การกำหนด "กรอบเวลาชัดเจน" เช่น การปิดด่านเป็นระยะเวลาไม่เกิน 15 วัน พร้อมรายงานผลกระทบต่อคณะกรรมการร่วมด้านเศรษฐกิจ-ความมั่นคง จะช่วยป้องกันภาวะชะงักงันที่ขยายตัวเกินจุดประสงค์ของนโยบาย และยังช่วยสื่อสารความโปร่งใสต่อภาคเอกชนและประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อวิเคราะห์นโยบายการปิดด่านผ่านกรอบ TOWS Matrix ทำให้สามารถออกแบบมาตรการที่ไม่ใช่เพียงการใช้ความแข็งแกร่ง แต่ยังคำนึงถึงความยืดหยุ่น ความชอบธรรม และความยั่งยืนในระยะยาว นโยบายปิดด่านจึงไม่ควรเป็นเพียงมาตรการตอบโต้ แต่ควรกลายเป็น "**เครื่องมือต่อรองเชิงสร้างสรรค์**" ที่แสดงถึงวุฒิภาวะทางยุทธศาสตร์ของไทยในเวทีภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย ประกอบด้วย การกำหนดเงื่อนไขเวลาที่ชัดเจนต่อการปิด-เปิดด่าน การจัดสรรมาตรการเยียวยา เช่น การจ้างงานชั่วคราว หรือการชดเชยรายได้แก่ผู้ได้รับผลกระทบ และการใช้เวทีอาเซียนเป็นกลไกความร่วมมือเพื่อลดแรงเสียดทานทางการเมือง และรักษาภาพลักษณ์ของไทยในระดับภูมิภาคในฐานะประเทศที่ใช้ยุทธศาสตร์โดยคำนึงถึงเสถียรภาพโดยรวม

ความสัมพันธ์ชายแดนไทย-กัมพูชาในยุคปัจจุบัน กำลังเผชิญแรงกดดันจากภายนอกและภายในที่ซับซ้อนขึ้น ด้านชายแดนไม่ใช่เพียงจุดผ่านสินค้า แต่เป็นเวทีของการแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์ เศรษฐกิจผิดกฎหมาย และความมั่นคงระดับภูมิภาค การกำหนดยุทธศาสตร์ชายแดนจึงต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการ ได้แก่ พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นให้หลุดพ้นจากการพึ่งพาเชิงเดียว เสริมขีดความสามารถการข่าวและควบคุมชายแดนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน ออกแบบนโยบายปิดด่านให้ยืดหยุ่น มีการopediaหมาย และมีกลไกเยียวยาที่เหมาะสม และผลักดันอาเซียนให้ยกระดับปัญหาเศรษฐกิจผิดกฎหมายเป็นวาระความมั่นคง โดยเฉพาะการป้องกันไม่ให้ทรัพยากรจากฝั่งไทย เช่น ไฟฟ้า ระบบอินเทอร์เน็ต แรงงาน หรือระบบการเงิน ถูกใช้เป็นปัจจัยหนุนให้กิจกรรมผิดกฎหมายในฝั่งกัมพูชาเติบโตขึ้นโดยไม่ตั้งใจ การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานด้านเศรษฐกิจ การคลัง และความมั่นคงจะช่วยให้สามารถตรวจสอบและควบคุมช่องทางสนับสนุนทุนผิดกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาเสถียรภาพของการค้าชายแดนในระดับฐานราก

“เมื่อเศรษฐกิจคือพลัง และชายแดนคือเวทีนโยบาย” ความมั่นคงจึงไม่ควรแยกจากความเข้าใจเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การผสมผสานมาตรการกดดันกับแนวทางเยียวยาและกลไกความร่วมมือ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนนโยบายจาก “การปิดล้อม” ไปสู่ “การโน้มน้าวเชิงยุทธศาสตร์” ที่ใช้พลังทางเศรษฐกิจควบคู่กับอำนาจการทูตและความมั่นคง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติอย่างยั่งยืน

พ.อ.หญิง นवलสมร จรวงษ์
 อจ.ทก.วทบ.

แหล่งอ้างอิง

1. กระทรวงพาณิชย์. (2567). รายงานมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา. สำนักงานพาณิชย์ชายแดน.
2. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). รายงานเศรษฐกิจไทยไตรมาส 1/2567.
3. Facebook. (2024, May). เปรียบเทียบเศรษฐกิจไทย-กัมพูชา [รูปภาพ]. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1128350719330513>
4. Nation TV. (2024). รายงานข่าวชายแดนไทย-กัมพูชา. <https://www.nationtv.tv/politic/378962454>
5. Facebook. (2024). แผนที่ภูมิรัฐศาสตร์ไทย-กัมพูชา [รูปภาพ]. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1034925195465402>
6. กรุงเทพธุรกิจ. (2024). วิฤตเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา: ผลกระทบและการประเมินจากภาครัฐ. <https://shorturl.asia/3fRdE>